

Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Hazırladığı Aile Eğitim Programlarının ve El Kitapçıklarının İncelenmesi¹

Dr. Öğr. Üyesi Şeyda YILDIRIM-PARLAK*

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Hatay / Türkiye, seyda.yildirimparlak@mku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1139-2447

Uzm. Cemil PARLAK

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı, Gaziantep / Türkiye, cemilparlak6@gmail.com, ORCID: 0009-0009-7872-9225

Öz

Özel eğitim öğretmenliği müfredatında yer alan Özel Eğitimde Aile Eğitimi dersi içeriğinde aile eğitim programlarının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi ifadeleri yer almaktadır. Bu doğrultuda araştırmada özel eğitim öğretmen adayları tarafından hazırlanan aile eğitim programları ve el kitapçıklarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın katılımcılarını Gaziantep ilindeki bir üniversitede ilgili dersi almış 25 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Veri setini de hazırladıkları aile eğitim programları ve el kitapçıkları oluşturmaktadır. Araştırma nitel araştırma yöntemiyle desenlenmiş olup veriler doküman incelemesi tekniğiyle toplanmıştır. Araştırmanın veri setini incelemek için “Aile Eğitim Programı İnceleme Formu” alanyazın taraması yapılarak geliştirilmiştir. Verilerin toplanması sürecinde aile eğitim programları ve el kitapçıkları incelenerek belirlenen kriterler doğrultusunda formda işaretleme yapılmıştır. Verilerin analizi sürecinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Sonuç olarak aile eğitim programlarının çoğunun aile eğitim programı hazırlama akışına uygun

¹Bu araştırma, 25-27 Ekim 2023 tarihleri arasında düzenlenen 33. Ulusal Özel Eğitim Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

* Sorumlu Yazar. Tel: +90 326 245 60 00 | Araştırma Makalesi.

Makale Tarih Bilgisi. Gönderim: 19.12.2024, Kabul: 09.03.2025, Erken Görünüm: Ekim, 2025, Basım: Aralık, 2025.

bir biçimde hazırladığı ve kavram öğretimi ile günlük yaşam becerilerinin çoğunlukla hedeflendiği görülmüştür. Program hazırlanma sürecinde yararlanılan kaynakların çoğunlukla Türkçe kaynak olduğu belirlenmiştir. El kitapçıklarının ise çoğunun uygun bölümlerden oluştuğu ve görsellerin yer aldığı görülmüştür. Fakat görsellerin çoğunluğu ana bölüm sayfalarında kullanılmıştır. Şema ve tablo kullanımı azdır. El kitapçıklarının yoğun kavram ve terim kullanarak hazırladığı da görülmüştür. Bulgular alan yazın doğrultusunda tartışılmıştır. Son olarak önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özel eğitim; Öğretmen adayları; Aile eğitimi; Aile eğitim programı; El kitapçığı.

Examining Family Education Programs Prepared by Special Education Teacher Candidates

Abstract

The content of the Family Training in Special Education course in the special education teacher curriculum prepared by the Council of Higher Education in Türkiye includes the preparation, implementation and evaluation of family training programs. In this context, the aim of the study was to examine the family training programs and handbooks prepared by special education teacher candidates. The dataset of the research consists of family education programs and handbooks prepared by 25 special education teacher candidates at a university in Gaziantep. The study was designed with a qualitative research method and the data was collected with the document review technique. A Family Education Program Review Form was developed for data collection. During the data collection process, family training programs and handbooks were examined and notes were made on the form in accordance with the determined criteria. Using descriptive analysis, it was determined that most of the family training programs were prepared in accordance with the family training program preparation flow, concept teaching and daily life skills were mostly targeted, and the resources used in the program preparation process were mostly Turkish resources. In addition, it was observed that most of the handbooks had appropriate sections, visuals were used but most of them were on the main section pages, diagrams and tables were used minimally, and the teacher candidates prepared them using many concepts and terms. Suggestions are given in line with these findings obtained in the research.

Keywords: Special education; Teacher candidates; Family training in special education; Family education program; Handbook.

Extended Summary

Purpose

In order for the family training process to be carried out by specially trained experts, special education teachers are trained with both methodological and transfer-oriented courses for families in undergraduate education. When the Special Education Teaching curriculum prepared by the Council of Higher Education (2018) is examined, it is seen that the “Family Training in Special Education” course has two hours of theory credit and zero hours of practice credit. In addition to theoretical information, the content of this course also includes statements on the preparation, implementation and evaluation of the family training program. In this context, the purpose of the research is to examine the family education programs prepared by special education teacher candidates who take the Family Training in Special Education course and the handbooks they have developed within these programs.

Method

The research was designed with the document review method, which is one of the qualitative research methods. The document review method includes the examination and analysis of written and verbal materials that contain information about the topics planned to be researched (Şimşek, 2009; Yıldırım and Şimşek, 2018). In this research, the document review method was carried out and analyzed by finding sources, reading, taking notes and evaluating the family training programs and handbooks prepared by 25 teacher candidates in the special education department of a university in Gaziantep, as emphasized by Karasar (2005).

Results

Findings were obtained regarding the topics, the targeted disability type, participants, skills, and methods, the approach, the number of resources used in the program, and the program and teaching processes in family training programs.

It was observed that the vast majority of the programs addressed daily life skills, intellectual disability was the primary targeted disability type, mothers and fathers were the targeted participants, most were home-based and included various teaching methods, and all included an approach that viewed parents as teachers. In addition, while it was seen that there were problems regarding the use of resources while preparing the programs, it was also seen that they were suitable to a large extent.

The handbooks examined in the study were evaluated according to the

use of visuals appropriate to the skill, the sections in the handbook where visuals were used, the use of diagrams/graphics, tabulation and emphasis/color, and the use of family-appropriate language. It was observed that slightly more than half of the handbooks used visuals appropriate to the skill, the visuals were mostly on the main section pages, less than half used diagrams and graphics, the use of tables was mostly absent, and slightly more than half used emphasis and color. In addition, when the use of language appropriate to the family in the handbooks was examined, it was seen that most of them used many terms.

Discussion

In the study, the family training programs and handbooks prepared by special education teacher candidates were examined and their quality was revealed. In addition, it was emphasized in the study that although the family training course in special education has theoretical credit, there is no practice credit. Sarı, Atbaşı and Çitil (2017) and Vural-Batık and Bayrakdar (2017) also emphasized in their studies that the lack of practice credit in the family training course leads to a lack of experience for teacher candidates. In this respect, it is parallel to both studies.

Family education programs consist of a program flow chart, objectives, content, learning-teaching processes, and evaluation and session plans (Cavkaytar, 2018). It was observed that the family training programs prepared by the teacher candidates examined in this study also included these elements and were complied with the relevant order. When the targeted skills were examined, it was seen that they mostly target daily life skills and concept teaching. Varol (2011) stated that daily life skills include all the skills necessary to maintain an independent life inside and outside the home. Accordingly, it is thought that the skills that students aim to teach are functional skills that promote independency in the society in which they live. The various teaching methods preferred are similar to the methods preferred by teachers working in the field of special education in the studies of Sivrikaya and Yıkılmış (2016) and Güleç-Aslan, Özbey, Sola-Özgüç and Cihan (2014).

It was observed that teacher candidates experienced various problems in citing references in family training programs. Şahin and Altınay (2009) emphasized the deficiencies in research education in the educational system and stated that students did not know how to cite sources. In addition, Özenç-Uçak and Ünal (2015), in their research aimed at obtaining the opinions of

undergraduate students, ranked not knowing the rules and standards regarding the organization of citations and a bibliography as the first factor that causes plagiarism.

Conclusion

In conclusion, it was seen that most of the teacher candidates prepared programs in accordance with the family training program preparation flow, concept teaching and daily life skills were the majority of the targeted skills in family training programs, and when writing the introduction part of the programs, the number of Turkish sources was more than the number of foreign sources, particularly in places where they did not specify sources from the literature. In the handbooks, it was seen that most of the teacher candidates classified the booklet appropriately and used visuals, diagrams and tables were used less, the visuals used were mostly in the main section pages, the methods and techniques had titles, and concepts and terms related to the field of special education were used extensively.

Giriş

Özel eğitimde aile eğitimleri, aile üyelerini ya da özel gereksinimli bireyin birincil bakıcılarını bilgi sahibi yapma ve beceri/davranış öğretmeye yönelik oluşturulan uzman kişilerce sunulan sistematik ve kanıta dayalı eğitimler olarak tanımlanmaktadır (Cavkaytar, 2018). Aile eğitim programlarının esas aldığı çeşitli yaklaşımlar, uygulama türleri, uygulama oturumlarının gerçekleştirilmesi gibi oldukça iç içe geçmiş durumları içermesi uygulama sürecindeki sistematikliğini sağlamaktadır.

Bu doğrultuda öncelikle aile eğitiminde yer alan temel yaklaşımları Turnbull (1983) ve Schulz (1987); anne babaları anne baba olarak gören yaklaşım, anne babaları öğretici olarak gören yaklaşım ve anne babaları savunucu olarak gören yaklaşım olarak belirtmektedir (akt; Cavkaytar, 2018). Anne babaları anne baba olarak gören yaklaşımda geliştirilen programlar; anne babaların çocuklarının yetersizlik sürecine uyumları, çocuğun sosyal bağlamlarda yer alması, özel gereksinimli çocuk-kardeş ilişkisi, vasi olma ve yasal süreçler, çocukların gereksinimlerine yanıt verme, ebeveynler arası ilişkiler ilgili bilgi, destek ve kaynakların sunumunu içermektedir (Özdemir, 2018). Anne babayı öğretici gören yaklaşıma yönelik hazırlanan programlar; çocuklarını nasıl yetiştireceklerine yönelik yaklaşımların sunulması, özel gereksinimli çocuğun dil, sosyal, duygusal vb. gelişimine katkı sağlama, davranış kazandırma

ya da sağaltım uygulama, bağımsız yaşam becerilerini öğretmeye yönelik yerli hale getirmeyi hedeflemektedir (Cavkaytar ve Özen, 2010; Özdemir, 2018). Anne babayı savunucu olarak gören yaklaşıma yönelik hazırlanan programlar; anne babaların yasal savunucu olmaları, özel gereksinimli çocuklarının eğitim ve topluma dahil olma süreçleriyle ilgili olarak uzmanlara, toplumsal kuruluşlara ve ekonomik kaynak sağlayan kuruluşlara ulaşır hale gelen gönüllüler olmalarına yönelik eğitilmelerini içermektedir (Cavkaytar, 2018; Cavkaytar ve Özen, 2010; Hoard ve Shepard, 2005).

Aile eğitim programlarının (AEP) uygulama ortamlarına bakıldığında Turnbull (1983) tarafından ev merkezli, kurum-okul merkezli, ev ve kurum merkezli, uzaktan eğitime dayalı olduğu görülmektedir (akt; Cavkaytar, 2018). Ev merkezli programlarda belirli zaman dilimlerinde uzmanların anne babanın evine giderek özel gereksinimli çocuğun gereksinimleri doğrultusunda uygulamalar gerçekleştirmesini içermektedir (Aral, Kandır ve Can 2002). Kurum-okul merkezli programlarda özel gereksinimli çocukların eğitim aldıkları okul-kurumlarda anne ve babaların benzer yetersizliği olan çocukların anne babalarıyla birlikte çocuklarını destekler hale gelmelerine yönelik eğitim aldıkları oturumlar gerçekleştirilmektedir (Akçamete, 1989; Şahin, Işıtan ve Gündüz, 2015). Ev ve kurum merkezli programlarda ev ve kurum-okul merkezli programların birlikte uygulanması yoluyla çocuğun okulda öğrendiği ya da yetersiz düzeyde öğrendiği becerileri evde de gerçekleştirmesi, kalıcılığının sağlanması ve genellemesi hedeflenmektedir (Şahin, Işıtan ve Gündüz, 2015). Uzaktan eğitime dayalı programlar internet kullanılarak çevrimiçi olarak (senkron ya da asenkron) uzman ve anne babaların farklı ortamlarda yer aldığı, yüz yüze programlara ulaşmada güçlük çektiği, katılıma yönelik sınırlı zamanı olduğu durumlarda uygulanan yaklaşımı içermektedir (Kaçan ve Gelen, 2020; Sakarya, 2011).

Aile eğitimi esnasında sistematik olarak gerçekleştirilen oturumlar; eğitim öncesindeki hazırlıklar, aile eğitiminin gerçekleştirilmesi ve aile eğitimi sonrasında değerlendirme yapılması bölümlerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda sadece ailelere eğitim sunulmasından ziyade ailelerin uygulama yapmak için hazır olmalarına yönelik değerlendirme süreci de gerçekleştirilmektedir (Clark, 2007). Aile eğitim programlarının uygulanmasına yönelik gerçekleştirilen oturumlarda; ilk oturumda aile eğitimine yönelik genel bilgiler, hedeflenen becerinin içerisinde yer aldığı akademik/gelişimsel alan ve bece-

rinin önemine ilişkin bilgilere yer verilmektedir. İkinci oturumda beceri öğretimine başlamadan önceki hazırlıklar olan; ön koşul beceriler, ortam, zaman, alınacak önlemler, araç gereçler, kullanılacak yöntemle ilişkin bilgiler, hedef becerinin basamaklarının planlanması, amaçların oluşturulması ve pekiştiricilerin planlanması yer alır. Üçüncü oturumda becerinin hedeflenen yöntemle öğretiminin gerçekleştirilmesine yönelik bilgilendirmeler gerçekleştirilir. Son oturumda da becerinin öğretimini içerecek şekilde yönerge verilmesi, yönergeden sonraki çocuk tepkileri, öğretimin gerçekleştirilmesi ve değerlendirmeye yönelik aileyle uygulamaların gerçekleştirilmesi (canlandırılması) yer almaktadır. Oturumların sayısı ailelerin gereksinimleri doğrultusunda değişiklik gösterebilmektedir (Cavkaytar, 2018).

Bu sürecin özel olarak yetişmiş uzmanlar olan özel eğitim öğretmenleri tarafından yürütülebilmesine yönelik lisans eğitimi süreçlerinde hem yöntemsel hem de ailelere aktarımlarına yönelik derslerle yetiştirilmesi gerçekleştirilmektedir. Yüksek Öğretim Kurumu (2018) tarafından hazırlanan Özel Eğitim Öğretmenliği müfredatına bakıldığında “Özel Eğitimde Aile Eğitimi” dersinin iki saatlik teori kredisinin olduğu ancak uygulama kredisinin bulunmadığı görülmektedir. Bu dersin içeriğinde teorik bilgilerin yanı sıra AEP hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi ifadeleri de yer almaktadır. Bu bağlamda uygulama kredisi bulunmayan bir ders kapsamında uygulama ve sonrasında değerlendirme süreçlerinin gerçekleştirilmesine yönelik soru işaretleri oluşmaktadır.

Bu durumla ilgili olarak alan yazın incelendiğinde Özel Eğitimde Aile Eğitimi dersine, uygulama süreçlerine ve AEP'lere yönelik doğrudan gerçekleştirilen araştırmaya rastlanmamıştır. Vural Batık ve Bayrakdar (2017) araştırmalarında 2018 yılı öncesindeki müfredatta yer alan “Aile Eğitimi ve Rehberliği” dersini alan son sınıf öğrencilerin görüşlerini incelemeyi hedeflediği görülmektedir. Araştırma bulgularında öğrencilerin sınıf içi aile eğitim uygulamalarında olumlu kazanımlara sahip oldukları, algı ve tutumlarında değişimler gerçekleştiği ve öz yeterlik algılarının arttığı görülmüştür.

Özel eğitim öğretmen adaylarına yönelik yapılan çalışmalara bakıldığında; öz yeterlikleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları (Bayrakdar, Vural-Batık ve Barut, 2016; Mathews, Myers and Youngs, 2023); özel eğitim öğretmenliğini seçme nedenlerinin belirlenmesi (Nordness, Leader-Janssen, Swain and Reeves, 2022); öğretmenlik uygulaması dersinin değerlendirilmesi

(Aktan, 2023; Szocik, O'Brien, Nagro ve Gerry, 2024); eğitimcinin deneyimlenmesi (Accardo, Xin ve Shuff, 2020; Öztürk, Şahin ve Vuran, 2022); profesyonel kimlik standartlarının belirlenmesi (Weiss, Szocik, McKenney, Baulier ve Shaheen, 2025); İngilizce öğrenen özel gereksinimli öğrencilere yönelik hazırlıkların incelenmesi (Miranda, Wells ve Jenkins, 2017); teknoloji kullanımı ve eğitim yazılımlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi (Cinoğlu, 2023) ve video tabanlı yansıtma ile e-koçluk yaklaşımlarının hedef öğretmen stratejilerinin kullanımına etkisinin incelenmesinin (O'Brien, Regan, Coogle, Ottley ve Nagro, 2021) yer aldığı çalışmalara rastlanmaktadır. Öte yandan ülkemizdeki alan yazında özel eğitim öğretmen adaylarının bir ders kapsamında aile eğitimi programı ve el kitapçığı hazırlamasını ve uygulamasını içeren herhangi bir çalışmaya alanyazında rastlanmamıştır.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin (2018) 44. maddesinde yasal bir zorunluluk olarak yer alan ailelerin çocuklarının gelişim ve öğrenme süreçlerine katılımlarının önemi araştırmalarla da kanıtlanmıştır (Arslan, Ulaş ve Coşkun, 2020; Cavkaytar ve Pollard, 2009; Fishman ve Nickerson, 2015; Johnsen ve Bele, 2013; Link, 2014; Özdemir, 2018). Bu doğrultuda özel eğitim öğretmen adaylarının aile eğitimini sistematik bir şekilde gerçekleştirmeye yönelik uygun nitelikleri taşıyor olması önem arz etmektedir (Rimm, 1996; Varol, 2006). Öğretmen adaylarının aile eğitimi uygulamalarına hazırlıklarının incelenerek belirlenmesinin, aile eğitimine yönelik öğretmen yetiştiren akademisyenlere ilgili dersi planlama ve öğretmen adaylarını mesleğe hazırlama sürecinde de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çünkü var olan durumun tanımlanmasıyla etkili müdahalelerin gerçekleştirilmesi mümkün olmaktadır (Alberto ve Troutman, 2012).

Bu doğrultuda özel eğitim öğretmen adaylarının ilgili ders kapsamında hazırladığı AEP'lerin ve el kitapçıklarının çeşitli kriterler açısından incelenmesi ve öğretmen adaylarının ders içeriğinde yer alan AEP hazırlama kazanımına ulaşmış olmadıklarını belirlenmesi araştırmanın gereksinimini oluşturmuştur. Araştırmanın amacı "Özel Eğitimde Aile Eğitimi" dersini alan özel eğitim öğretmeni adaylarının hazırlamış oldukları AEP'ler ve bu programlar dahilinde geliştirmiş oldukları el kitapçıklarının incelenmesidir. Araştırmanın alt amaçlarını: 1) Aile eğitim programlarının yazımında hedef becerilerin, yetersizlik türlerinin, hedef katılımcılarının, temel alınan yaklaşımların, yürütülmesi planlanan ortamın, hedeflenen öğretim yöntemlerinin, kaynak kullanı-

mının ve öğretim süreçlerini içermesi durumlarının belirlenmesi; 2) El kitapçıklarının yazımında görsel, şema/grafik, tablo, vurgu/reng ve uygun dil kullanımının belirlenmesi oluşturmaktadır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmanın genel amacı Gaziantep ilindeki bir vakıf üniversitesindeki 2018 yılı müfredatını uygulayan özel eğitim bölümünde “Özel Eğitimde Aile Eğitimi” dersini almış öğretmen adaylarının hazırladıkları AEP’ler ve el kitapçıklarının incelenmesidir. Bu doğrultuda araştırma nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman inceleme yöntemiyle desenlenmiştir. Doküman inceleme yöntemi, araştırılması planlanan konulara yönelik bilgiyi kapsayan yazılı ve sözlü materyallerin incelenerek analiz edilmesini içermektedir (Şimşek, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışmada doküman inceleme yöntemi, öğretmen adaylarının hazırladıkları AEP’lere yönelik Karasar’ın (2005) da vurguladığı gibi kaynak bulma, okuma, not alma ve değerlendirme süreçleriyle gerçekleştirilerek çözümlenmiştir. Araştırmanın planlama ve uygulama aşamalarına yönelik etik kurul izni Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu E-97105791-050.04-55987 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Çalışma Grubu ve Veri Seti

Araştırmanın amacı, Gaziantep ilindeki bir üniversitenin özel eğitim öğretmenliği bölümünde 2022-2023 eğitim öğretim yılında “Özel Eğitimde Aile Eğitimi” dersini almış 54 öğretmen adayına açıklanmış, akabinde kendilerinin bu çalışmaya katılımlarına yönelik beyanları alınmıştır. Bu hususta 25 öğretmen adayı hazırlamış olduğu programın araştırma kapsamında incelenmesine izin vermiştir. Araştırmanın veri setini 25 AEP ve el kitapçığı oluşturmaktadır. Veri seti araştırmaya katılmayı kabul eden öğretmen adaylarına ulaşılarak bilgisayar ortamında kayıt altına alınmıştır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda veri toplama yolu olarak amaçlı örnekleme tekniklerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, zengin bilgi içerdiği düşünülen durumlarda derinlemesine bilgi edinilmesi, müdahalede bulunulması vb. durumlara olanak vermektedir. Ölçüt örnekleme, araştırmanın problem durumuna yönelik olarak belirlenen nitelikleri sağlayan kişilerin, olayların, durumların ya da nesnelerin örnekleme oluşturmalarıdır (Patton, 1987). Bu durumda araştırmada belirlenen ölçütler:

a) Özel eğitim öğretmen adayı olmaları,
 b) “Özel Eğitimde Aile Eğitimi” dersini almış olmaları
 c) Program ve el kitapçığının her ikisini de eksiksiz olarak hazırlamış olmalarıdır. Katılımcı öğretmen adaylarına ilişkin bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarına İlişkin Bilgiler

Kod Ad	Cinsiyet	Sınıf Düzeyi
Ahmet	Erkek	3.sınıf
Ayşe	Kız	3.sınıf
Aylin	Kız	2.sınıf
Ayça	Kız	3.sınıf
Ahsen	Kız	2.sınıf
Arzu	Kız	3.sınıf
Bilge	Kız	3.sınıf
Buse	Kız	3.sınıf
Ceyda	Kız	3.sınıf
Ezgi	Kız	3.sınıf
Emre	Erkek	3.sınıf
Emrah	Erkek	3.sınıf
Ethem	Erkek	2.sınıf
Haluk	Erkek	3.sınıf
Harun	Erkek	3.sınıf
Hazar	Erkek	3.sınıf
Mahmut	Erkek	3.sınıf
Melih	Erkek	3.sınıf
Nisa	Kız	2.sınıf
Orhan	Erkek	3.sınıf
Peri	Kız	3.sınıf
Sinan	Erkek	3.sınıf
Tuğçe	Kız	3.sınıf
Yağmur	Kız	3.sınıf
Yeşim	Kız	2.sınıf

Tablo 1’de yer aldığı üzere katılımcı öğretmen adayları 11 erkek (%44) ve 14 kızdan (%56) oluşmaktadır. Sınıf düzeylerine bakıldığında 20 öğretmen adayının (%80) üçüncü sınıf düzeyinde olduğu görülürken beş öğretmen adayının da (%20) ikinci sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının hazırlamış olduğu AEP’lere yönelik bilgiler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Aile Eğitim Programlarına İlişkin Bilgiler

No	Program Adı	Hedeflediği Beceri	Hedeflediği Yetersizlik Türü	Hedeflenen Kişi/ler	Kurum/Ev Merkezli
1	Maske Takmayı Öğretiyorum AEP	Maske Takma	Zihin Yetersizliği	Anne ve Baba	Eve Dayalı
2	Yaşatarak Öğretiyorum AEP	Günaydın Deme	Down Sendromu	Anne ve Baba	Eve Dayalı
3	Eğlenerek Öğretiyorum AEP	Ritmik Sayma	Belirtilmemiş	Anne ve Baba	Eve Dayalı
4	Güzelleşerek Öğreniyorum AEP	Yüz Bakımı Yapma	Zihin Yetersizliği	Anne ve Baba	Kuruma Dayalı
5	İzleterek Öğretiyorum AEP	Alışveriş Sonrası Eşya Yerleştirme	Down Sendromu	Anne ve Baba	Eve Dayalı
6	Mavi Rengini Öğreniyorum AEP	Mavi Rengi	OSB	Anne	Eve Dayalı
7	Şekilleri Günlük Yaşamda Öğreniyorum AEP	Kare Şekli	Zihin Yetersizliği	Anne ve Baba	Eve Dayalı
8	Görerek Duyarak Bile-rek Öğretiyorum AEP	Meyve Tabakası Hazırlama	Zihin Yetersizliği	Anne ve Baba	Eve Dayalı
9	'-,+,x,÷' Sembolleri Öğretimi AEP	İşlem Sembolleri	Zihin Yetersizliği	Anne ve Baba	Kurum ve Eve Dayalı
10	Toz Alma Becerisi AEP	Toz Alma	OSB	Anne ve Baba	Eve Dayalı
11	Çamaşırlarımı Yıkıyorum AEP	Makinada Çamaşır Yıkama	Zihin Yetersizliği	Anne ve Baba	Eve Dayalı
12	1'den 10'a Kadar Ritmik Sayma Öğretimi AEP	Ritmik Sayma	Zihin Yetersizliği	Anne ve Baba	Kurum ve Eve Dayalı
13	Renkleri Öğreniyorum AEP	Ana renkler	OSB	Anne ve Baba	Kurum ve Eve Dayalı
14	Maç İzleme Kurallarını Öğreniyorum AEP	Maç İzleme Kuralları	Zihin Yetersizliği	Anne ve Baba	Eve Dayalı
15	İzleyerek Öğreniyorum AEP	Paylaşma	Belirtilmemiş	Anne ve Baba	Eve Dayalı
16	Oyuncak Toplama Becerisi AEP	Oyuncak Toplama	Down Sendromu	Anne ve Baba	Eve Dayalı
17	Geri Dön. Malzemelerden Müzik Aleti Yapımı Bec. Öğretimi AEP	Geri dönüşüm malzemeleri kullanma	Zihin Yetersizliği	Baba	Belirtilmemiş
18	Tuvalet Fırçalama Beceri Öğretimi AEP	Tuvalet Yıkama	Belirtilmemiş	Anne ve Baba	Belirtilmemiş
19	Hayatımızdaki Matematik AEP	Eldeli Toplama	OSB	Anne ve Baba	Belirtilmemiş
20	Misafir Karşılama Becerisi Öğretimi AEP	Misafir Karşılama	Zihin Yetersizliği	Anne ve Baba	Kurum ve Eve Dayalı
21	Renkleri Öğreniyorum AEP	Sarı Renk	OSB	Anne ve Baba	Kurum ve Eve Dayalı
22	Güvenle Öğretiyorum AEP	Güvenli Seyahat Kurallarına Uyma	Zihin Yetersizliği	Anne ve Baba	Belirtilmemiş
23	Büyüyorum, Değişiyorum, Öğretiyorum AEP	Ped Takma	Zihin Yetersizliği	Anne ve Baba	Belirtilmemiş
24	Yaşatarak Öğretiyorum AEP	Masa Temizleme	Zihin Yetersizliği	Anne ve Baba	Kuruma Dayalı
25	Yaşayarak Öğreniyorum AEP	Topuz Yapma	Zihin Yetersizliği	Anne ve Baba	Kurum ve Eve Dayalı

Veri Toplama Araçları, Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma doğrultusunda verilerin toplanmasına yönelik olarak öncelikle 2022-2023 eğitim öğretim döneminde özel eğitimde aile eğitimi dersini almış özel eğitim öğretmen adaylarına ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının araştırmaya katılımlarına yönelik onamları alınmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden 25 öğretmen adayına kod isim verilmiştir. Her bir öğretmen adayının kod isimleriyle klasörler oluşturularak AEP'ler ve el kitapçıkları bilgisayar ortamında depolanmıştır. Ardından tüm programlar ve el kitapçıkları ön incelemeye tabi tutularak belirlenen ölçütler doğrultusunda içeriklerinin tam olup olmadıkları kontrol edilmiştir. Bu doğrultuda tüm program ve el kitapçıklarının araştırmaya uygun olduğu belirlenerek 01 Mayıs-31 Mayıs 2024 tarihleri arasında incelenmesi sağlanmıştır.

Araştırmada verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması betimsel analiz yoluyla gerçekleştirilmiştir. Betimsel analizde birçok çeşitli veri toplama teknikleri kullanılarak elde edilen verilerin önceden belirlenen temalar kapsamında özetlenerek yorumlanması yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmaya dahil edilen AEP'leri ve el kitapçıklarını incelemek amacıyla hazırlarken dikkat edilmesi gereken unsurlara yönelik alanyazın taraması yapılarak "Aile Eğitim Programı İnceleme Formu" geliştirilmiştir. Geliştirilen taslak form üç özel eğitim alan uzmanına gönderilerek uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşü sonrası gerekli düzenlemelerin sonrasında nihai form ortaya çıkmıştır. Nihai formda: a) hazırlayan öğretmen adayına yönelik bilgiler, b) AEP'e yönelik bilgiler ve c) el kitapçığına yönelik bilgiler olmak üzere üç ana başlık bulunmaktadır. Bu form ile araştırmaya dahil edilen AEP'ler ve el kitapçıkları incelenerek var olan kriterler forma işlenmiştir. Elde edilen verilerin çözümlenmesinin son aşamasında bulguların yorumlanması yer almaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın problemi temel alınarak çözümlenen veriler kod, tema ve alt temalar halinde tablolaştırılarak bulgular başlığında yer almaktadır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada geçerlik ve güvenirliği sağlamaya yönelik olarak AEP'ler ve el kitapçıkları araştırmacı tarafından tekrarlı bir biçimde ayrıntılı olarak okunmuştur. Bu şekilde araştırmacının öznel yargılarından dolayı ortaya çıkabilecek etkinin azaltılması hedeflenmiştir. Bununla birlikte rastgele seçilen sekiz aile AEP ve el kitapçığı üzerinde başka bir alan uzmanıyla birlikte inceleme yapılmıştır. Bu incelemede Miles ve Huberman (2019) formülü "Görüş

birliği / Görüş birliği + Görüş ayrılığı x 100” formülü kullanılarak hesap yapılmıştır. Bu doğrultuda %95 düzeyinde uyum olduğu görülmüştür.

Bulgular

Bu araştırmada veri seti olarak ele alınan AEP’ler; konuları, hedeflenen yetersizlik türü, hedeflenen katılımcılar, temel alınan yaklaşım, hedeflenen beceriler, hedeflenen yöntemler, programda kullanılan kaynak sayısı ve program ile öğretme süreçlerini içermeye durumuna göre ele alınmıştır. Buna yönelik bilgiler Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3. Aile Eğitim Programlarındaki Dağılımlar

		f	%
AEP’lerin Konu Dağılımları (f=25)	Günlük Yaşam Becerisi	13	52
	Kavramlar	5	20
	Sosyal Beceri	3	12
	Akademik Beceri	3	12
	Sanatsal Beceri	1	4
Hedeflenen Yetersizlik Türü (f=25)	Zihin Yetersizliği	14	56
	OSB	5	20
	Down Sendromu	3	12
	Belirtilmemiş	3	12
Hedeflenen Katılımcılar (f=25)	Anne ve baba	23	92
	Anne	1	4
	Baba	1	4
Temel Alınan Yaklaşım (f=25)	Anne Babaları Öğretici Olarak Gören Yaklaşım	25	100
Kurum ya da Eve Dayalı Olma (f=25)	Eve Dayalı	12	48
	Kurum ve Eve Dayalı	6	24
	Kuruma Dayalı	2	8
	Belirtilmemiş	5	20
Hedeflenen Yöntemler (f=25)	Yanlızsız Öğretim	10	40
	Doğrudan Öğretim	8	32
	Video Modelle Öğretim	7	28
Programda Kullanılan Türkçe Kaynak Sayısı (f=25)	Kaynak Kullanmama	13	52
	1 Kaynak Kullanımı	1	4
	2 Kaynak Kullanımı	1	4
	3 Kaynak Kullanımı	6	24
	3+ Kaynak Kullanımı	4	16
Programda Kullanılan Yabancı Kaynak Sayısı (f=25)	Kaynak Kullanmama	17	68
	1 Kaynak Kullanımı	6	24
	2 Kaynak Kullanımı	0	0
	3 Kaynak Kullanımı	0	0
	3+ Kaynak Kullanımı	2	8
Program ve Öğretim Süreçlerini İçerme Durumu (f=25)	Tam İçerme	22	88
	Eksik İçerme	3	12

Tabloya bakıldığında AEP'lerde hedeflenen becerilerin büyük çoğunluğu (%52) günlük yaşam becerileri ve kavramlar (%20) olduğu görülmektedir. Sosyal beceri (%12) ve akademik beceri (%12) kavramlardan sonra yer almaktadır. Bir AEP de sanatsal beceriyi (%4) ele almaktadır.

Hazırlanan AEP'lerin hedeflediği yetersizlik türü incelendiğinde %56'sında zihin yetersizliği, %20'sinde Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) ve %12'sinde Down Sendromunun yer aldığı görülmektedir. Aile eğitim programlarının %12'sinde de herhangi bir yetersizlik türünün belirtilmediği belirlenmiştir. AEP'lerde çocuklara öğretim sunmaya yönelik desteklenmesi hedeflenen katılımcılar açısından bakıldığında %92'sinde anne ve babaları içerdiği ve %4'ünde anne ve %4'ünde baba olarak yer aldığı görülmektedir. Tüm AEP'lerde (%100) anne babaları öğretici gören yaklaşımı esas aldığı ortaya çıkmıştır. Araştırma kapsamında incelenen AEP'lerin %48'nin eve dayalı olduğu görülmekle birlikte %24'ünü kurum ve eve dayalı programların takip ettiği ortaya konmuştur. Programlardan %8'i kuruma dayalı olarak planlanmışken %20'sinde kurum ya da eve dayalı olma durumunun belirtilmediği görülmüştür.

Hazırlanan AEP'lerde katılımcılara öğretilmesi hedeflenen yöntemler incelendiğinde %40'ının yanlışsız öğretim, %32'sinin doğrudan öğretim ve %28'inin video modelle öğretim yöntemlerini içerdiği görülmektedir. Kullanılan kaynak sayılarına bakıldığında Türkçe kaynaklarda %52'sinin hiç kaynak kullanmadığı, %24'ünde üç kaynak kullanıldığı ve %16'sında üçten fazla kaynak kullanıldığı görülmektedir. Yabancı kaynaklara bakıldığında da %68'inin hiç yabancı kaynak içermediği, %24'ünün bir kaynak içerdiği ve %8'inin üçten fazla kaynak içerdiği saptanmıştır.

AEP'lerin programın hazırlama öğelerini ve öğretme süreçlerini içermeleri incelendiğinde %88'inin tam olarak içerdiği görülürken %12'sinin eksik olarak içerdiği görülmüştür. Bu programlarda; amaçlar ve öğrenme-öğretme süreçlerinin yazımında, programa beceri öğretimine yönelik örnekler koymada ve ilgili başlıklara yönelik açıklamaların detaylandırılmasında eksiklikler olduğu görülmüştür. Araştırmada incelenen el kitapçıkları; beceriye uygun görsel kullanımı, el kitapçığında görsellerin kullanıldığı kısımlar, şema/grafik kullanımı, tablolaştırma ve vurgu/renk kullanımı ve aileye uygun dil kullanımı durumuna göre ele alınmıştır. El kitapçıklarına yönelik bilgiler Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. El Kitapçıklarındaki Dağılımlar

		f	%
Beceriye Uygun Görsel Kullanımı (f=25)	Uyum Mevcut	13	52
	Uyum Mevcut Değil	12	48
El Kitapçığında Görsellerin Kullanıldığı Kısımlar (f=25)	Ana Bölüm Sayfası	18	72
	Ana Bölüm Sayfası ve İç Sayfalar	7	28
Şema/ Grafik Kullanımı (f=25)	Kullanma	12	48
	Kullanmama	13	52
Tablolaştırma (f=25)	Kullanma	3	12
	Kullanmama	22	88
Vurgu/ Renk Kullanımı (f=25)	Kullanma	14	56
	Kullanmama	11	44
Aileye Uygun Dil Kullanımı (f=25)	Aileye Uygun Dil Kullanma	2	8
	Yoğun Terim Kullanma	23	92

Tablo incelendiğinde hazırlanan el kitapçıklarında beceriye uygun görsel kullanımının %52'sinde uyumun mevcut olduğu ve %48'inde uyumun mevcut olmadığı görülmektedir. Görsellerin el kitapçığında kullanıldığı kısımlara bakıldığında %72'sinin ana bölüm sayfasında yer aldığı görülürken %28'inde hem ana bölüm sayfasında hem de iç sayfalarda yer aldığı ortaya çıkmıştır.

Şekil 1. El Kitapçığının Ana Bölüm Sayfasındaki Görsel Kullanımı

anne ve babaların birlikte ele alındığı, AEP’lerde hedeflenen becerilerde kavram öğretimi ve günlük yaşam becerilerinin çoğunlukta olduğu, eğitim programının gerekçesi belirtilirken alanyazından yararlanılan kaynakları çoğunlukla belirtmedikleri ve yer alanlarda ise Türkçe kaynak sayısının yabancı kaynak sayısından çok olduğu görülmüştür.

El kitapçıklarında ise öğretmen adaylarının çoğunun kitapçığı bölümendirirken uygun sınıflandırdığı, görsel kullandıkları görülürken şema ve tabloların kullanımının daha az olduğu ve kullanılan görsellerin çoğunlukla ana bölüm sayfalarında yer aldığı da belirlenmiştir. El kitapçıklarında kullanılan yöntem ve teknikler başlıklarında öğretmen adaylarının özel eğitim alanına yönelik kavram ve terimleri yoğun olarak kullandığı görülmüştür.

AEP’ler; program akış şeması, amaçlar, içerik, öğrenme-öğretme süreçleri, değerlendirme ve oturum planlarından oluşmaktadır (Cavkaytar, 2018). Bu çalışmada incelenen öğretmen adaylarının hazırladığı AEP’lerin de bu unsurları içerdiği ve ilgili sıralamaya uyduğu gözlemlenmiştir. Öğretmen adaylarının hazırladıkları AEP’lerin hedeflediği becerilere bakıldığında çoğunlukla günlük yaşam becerileri ve kavram öğretimini hedeflediği görülmektedir. Varol (2011) günlük yaşam becerilerini ev içi ve dışı ortamda bağımsız yaşam sürdürmek ve koruyabilmek için gerekli olan tüm becerileri içerdiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda öğretmen adaylarının öğretmeyi hedeflediği becerilerin içinde yaşadığı toplumda bağımsız olmasını hedefleyen işlevsel beceriler olduğu düşünülmektedir.

Öğretmen adaylarının hazırladığı aile eğitim programlarına bakıldığında hedeflenen katılımcılar olarak çoğunlukla anne ve babanın bir arada ele alındığı görülmektedir. Hem ülkemizde hem de yurt dışında gerçekleştirilen çalışmalarda annelerin çocukların hem bakım hem de eğitim sorumluluklarını üstlendiği (Brown ve Clark, 2017; Gözün, Kahraman ve Çetin, 2015; Nealy, O’Hare, Powers ve Swick, 2012) ve bu durumun onları tek başına, tükenmiş ve stresli hissettirdiğine yönelik bulgular yer almaktadır (Avşaroğlu ve Gilik, 2017; Navot, Jorgenson, Stoep, Toth ve Webb, 2016). Öğretmen adaylarının her iki ebeveyni de bir arada hedef katılımcı olarak planlaması çocukların hem bakım hem de eğitim sorumluluğunun her iki ebeveyne ait olduğu bilgisine sahip olduklarını düşündürmektedir.

Öğretmen adaylarının AEP’lerde öğretim yöntemi olarak Yanlıssız Öğ-

retim Yöntemleri, Doğrudan Öğretim ve Video Model Öğretim Yöntemi kullandığı görülmektedir. Bu bulgu Sivrikaya ve Yıkılmış (2016) ile Güleç-Aslan, Özbey, Sola Özgüç ve Cihan (2014) araştırmalarında özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tercih ettikleri yöntemlerde yanlışsız öğretim yöntemleri ve doğrudan öğretim yöntemini tercih etmelerini belirtmeleriyle paralellik göstermektedir.

Öğretmen adaylarının çoğunun AEP’lerde giriş kısmında hem Türkçe hem de İngilizce kaynak gösteriminde bulunmadığı görülmektedir. Bu durum öğretmen adaylarının kaynakça gösteriminde çeşitli sorunlar yaşadığını düşündürmektedir. Şahin ve Altınay (2009) eğitim sistemi içerisinde araştırma eğitimine yönelik eksikliklere vurgu yapmakla birlikte üniversite öğrencilerinin nasıl kaynak göstereceklerini bilmediklerini belirtmiştir. Özenç Uçak ve Ünal (2015) lisans öğrencilerinin görüşlerini almaya yönelik araştırmasında atıf verme ve kaynakça düzenleme konusunda kural ve standartları bilmemeyi intihale neden olan unsurlar arasında ilk sırada göstermektedir.

Öğretmen adaylarının hazırlamış olduğu el kitapçıklarında görsel kullanımının yer aldığı görülürken tablo ve şekil kullanımların az olduğu görülmektedir. Maden ve Altunbay (2016) tablo ve şekil kullanımının okuyucuların hedeflenen konu üzerindeki kalıcı eğitim ve öğrenmeye yönelik önemli bir kaynak olduğunu vurgulamaktadır.

El kitapçıklarının yöntem ve teknikler başlıklarında öğretmen adaylarının özel eğitim alanına yönelik kavram ve terimleri yoğun kullandığı görülmektedir. Amatea, Mixon ve McCarthy (2013) özel eğitim öğretmen adaylarının ailelerle iş birliği yaparken sözlü ve yazılı iletişimde uygun dil kullanılmasının etkileşimin güçlü olmasını sağlayacağını belirtmektedir. Accardo, Xin ve Shuff (2020) özel eğitim öğretmen adaylarının ailelerle çalışma sürecinde iletişim becerilerini öğrenmek için öğretmenlik mesleğine başlamadan önce uygulamalara katılım sağlayarak deneyim sahibi olmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda öğretmen adaylarının uygulama deneyimlerinin olmamasının da kavram ve terimleri yoğun kullanmalarına sebebiyet verdiği düşünülebilmektedir.

Özel eğitimde aile eğitimi dersinin uygulama saatinin bulunmamasına rağmen ders içeriğinde AEP hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi ifadeleri yer aldığı görülmektedir. Dersin uygulama saati bulunmadığı için öğretmen adaylarının hazırladıkları AEP ve el kitapçıklarını uygulama fırsatları bulunmamıştır. Sarı, Atbaşı ve Çitil (2017) ile Vural, Batık ve Bayrakdar

(2017) da araştırmalarında aile eğitimi dersinin uygulama kredisinin olmamasının öğretmen adaylarının deneyimleme eksikliğine yol açtığına vurgu yapmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak bakıldığında öğretmen adaylarının çoğunun AEP hazırlama akışına uygun sırada program hazırladığı, AEP’lerde hedeflenen becerilerde kavram öğretimi ve günlük yaşam becerilerinin çoğunlukta olduğu, programın gerekçesi belirtilirken alanyazından yararlanılan kaynakları çoğunlukla belirtmedikleri yer alanlarda ise Türkçe kaynak sayısının yabancı kaynak sayısından çok olduğu görülmüştür. El kitapçıklarında ise öğretmen adaylarının çoğunun kitapçığı bölümlendirirken uygun sınıflandırdığı, görsel kullanıldığı görülürken şema ve tabloların kullanımının daha az olduğu, kullanılan görsellerin çoğunlukla ana bölüm sayfalarında yer alırken kullanılan yöntem ve teknikler başlıklarında öğretmen adaylarının özel eğitim alanına yönelik kavram ve terimleri yoğun olarak kullandığı görülmüştür.

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır: 1) Araştırma bir ilde yer alan üniversitenin özel eğitim öğretmen adaylarını içerecek şekilde gerçekleştirilmiştir. 2) Katılımcılar ve veri setini 25 öğretmen adayı ve hazırladığı aile eğitim programları ve el kitapçıkları oluşturmaktadır. 3) Veriler yalnızca doküman incelemesiyle analiz edilmiştir. Bu sınırlılıklar ve araştırmanın bulguları kapsamında önerilere yer verilmiştir.

Uygulamaya yönelik önerilere bakıldığında; öncelikle dersin içeriğinde uygulama yer almasına rağmen uygulama kredinin bulunmaması nedeniyle müfredat güncellemelerinde özel eğitimde aile eğitimi içeren derse uygulama kredisi eklenmesi önerilmektedir. Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda AEP ve el kitapçığı hazırlayan öğrencilerin Türkçe kaynakların yanı sıra yabancı kaynaklara da erişimlerinin ve okumalarının sağlanması önerilebilmektedir. Özellikle el kitapçığında özel eğitim alanına yönelik terimleri ailelerin anlayacakları dilde nasıl kullanacaklarına yönelik desteklenmeleri önerilmektedir. Yanı sıra öğretmen adaylarının AEP’e yönelik öğretim sürecinde farklı öğretim yöntemlerinin de (örn. doğal öğretim yöntemleri) kullanmalarının desteklenmesi önerilmektedir. Görsel/şema kullanımlarının artırılmasına yönelik desteklenmeleri önerilmektedir.

Gelecek araştırmalara yönelik önerilere bakıldığında; bu araştırmada

sadece öğretmen adaylarının hazırladıkları AEP'ler ve el kitapçıkları incelenmiştir. Öğretmen adaylarının hazırladıkları programlar ve el kitapçıklarını uygulama süreçlerine yönelik araştırmaların gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Öğretmen adaylarının AEP ve el kitapçığı hazırlamaya yönelik ortaya çıkan gereksinimleri doğrultusunda bir eylem araştırması tasarlanarak süreç içindeki gereksinimleri belirlenerek desteklenebilir. Yanı sıra öğretmen adaylarının hazırladıkları AEP'leri uygulayarak ailelerin özel gereksinimli çocuklarıyla öğretim süreçlerini takip ettikleri daha geniş katılımcılı uygulamalı araştırmaların gerçekleştirilmesi önerilebilmektedir.

Kaynakça

- Accardo, A. L., Xin, J. F. ve Shuff, M. (2020). Special education teacher preparation and family collaboration. *School Community Journal*, 30(2), 53-72.
https://eric.ed.gov/?id=EJ1276815 adresinden edinilmiştir.
- Akçamete, G. (1989). Okul öncesi düzeydeki işitme özürlülerde aile eğitimi. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(71), 65-68.
https://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5819
- Aktan, O. (2023). Özel eğitim öğretmenliği programı öğretmenlik uygulaması dersinin öğretmen adayları ve uygulama öğretmenleri tarafından değerlendirilmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 56, 974-1003.
Doi: 10.53444/deubefd.1269632 adresinden edinilmiştir.
- Alberto, P. A. ve Troutman, A. C. (2012). *Applied behavior analysis for teachers* (9.baskı). NJ: Prentice Hall.
- Amatea, E. S., Mixon, K. ve McCarthy, S. (2013). Preparing future teachers to collaborate with families contributions of family systems counselors to a teacher preparation program. *The Family Journal*, 21(2), 136-145.
Doi: 10.1177/1066480712466539 adresinden edinilmiştir.
- Aral, N., Kandır, A. ve Can, M. (2002). *Okul öncesi eğitim ve okul öncesi eğitim programı*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Arslan, A., Ulaş, A. H. ve Coşkun, M. K. (2020). Özel eğitimde aile eğitimine yönelik derleme çalışması. *Ekev Akademi Dergisi*, 24(84), 21-37.
https://dergipark.org.tr/en/pub/sosekev/issue/71841/1152580
- Avşaroğlu, S. ve Gilik, A. (2017). Özel gereksinimli çocuğa sahip anne-babaların kaygı durumlarına göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 16(3), 1022-1035.
Doi: 10.17051/ilkonline.2017.330239
- Bayrakdar, U., Vural-Batık, M. ve Barut, Y. (2016). Özel eğitim öğretmen adaylarının öğretmen özyeterlik düzeyleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 133-149.
https://dergipark.org.tr/en/pub/kefad/issue/59426/853567
- Brown, T. J. ve Clark, C. (2017). Employed parents of children with disabilities and work family life balance: A literature review. *Child & Youth Care Forum*, 46(6), 857-876.
Doi: 10.1007/s10566-017-9407-0
- Cavkaytar, A. (2018). *Özel eğitimde aile eğitimi* (1. baskı). Ankara: Vize Akademi.

- Cavkaytar, A. ve Özen, A. (2010). Aile katılımı ve eğitimi. G. Akçamete, (Ed.), *Özel eğitim içinde* (169-202). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Cavkaytar, A. ve Pollard, E. (2009). Effectiveness of Parent and Therapist Collaboration Program (PTCP) for teaching self-care and domestic skills to individual with autism. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 44(3), 381-394. <https://www.jstor.org/stable/24233482>
- Cinoğlu, Ş. (2023). Özel eğitim öğretmen adaylarının eğitimde teknoloji kullanımı ve eğitim yazılımlarına ilişkin görüşleri. *Euroasia Journal of Social Sciences & Humanities*, 33(10), 90-105.
Doi: 10.5281/zenodo.8436437
- Clark, M. (2007). *A practical guide to quality interaction with children who have a hearing loss*. CA: Plural.
- Fishman, C. and Nickerson, A. (2015). Motivations for involvement: A preliminary investigation of parents of students with disabilities. *Journal of Child and Family Studies*, 24(2), 523-535.
Doi: 10.1007/s10826-013-9865-4
- Gözün-Kahraman, Ö. ve Çetin, A. (2015). Gelişimsel geriliği olan bebeğe sahip annelerin tanı sonrası yaşadıkları süreçle ilişkin görüşlerinin ve gereksinimlerinin belirlenmesi. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 7(1), 97-128. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/197389/gelisimsel-geriligi-olan-bebege-sahip-annelerin-tani-sonrasi-yasadiklari-surece-iliskin-goruslerinin-ve-gereksinimlerinin-belirlenmesi>
- Güleç-Aslan, Y., Özbey, F. Sola Özgüç, C. ve Cihan, H. (2014). “Vaka araştırması: özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin sorunları ve ihtiyaçları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(31), 639-654.
<https://research.ebsco.com/c/ylm4lv/viewer/pdf/ltvoga7t6j>
- Hoard, D. and Shepard, K. N. (2005). Parent education as parent-centered prevention: A review of school-related outcomes. *School Psychology Quarterly*, 20(4), 434-454.
Doi: 10.1521/scpq.2005.20.4.434
- Johnsen, A. ve Bele, I. (2013). Parents of students who struggle in school: Are they satisfied with their children’s education and their own involvement? *Scandinavian Journal of Disability Research*, 15(2), 89-107.
Doi: 10.1080/15017419.2012.676564
- Kaçan, A., ve Gelen, İ. (2020). Türkiye’deki uzaktan eğitim programlarına bir bakış. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(1), 1-21.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/uebt/issue/53891/713456>
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Link, S. (2014). *Family Involvement in Special Education*. MA: Great Neck Publishing.
- Maden, S. ve Altunbay, M. (2016). Türkçe eğitiminde görsel sunu ve görsel okuma aracı olarak grafik ve tabloların kullanımı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4), 1971-1983. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/265085>
- Mathews, H. M., Myers, A. M. ve Youngs, P. A. (2023). The role of teacher self-efficacy in special education teacher candidates’ sensemaking: a mixed-methods investigation. *Remedial and Special Education*, 44(3), 209-224.

- Doi: 10.1177/07419325221101812
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (2019). *Genişletilmiş bir kaynak kitap nitel veri analizi*. (S. Akbaba Altun ve A. Ersoy, Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi. Orijinal çalışma basım tarihi 12.01.1994.)
- Miranda, J. L. W., Wells, J. C. ve Jenkins, A. (2019). Preparing special education teacher candidates to teach English language learners with disabilities: How well are we doing? *Language Teaching Research*, 23(3), 330-351. Doi: 10.1177/1362168817730665
- Navot, N., Jorgenson, A. G., Stoep, A. V., Toth, K. ve Webb, S. J. (2016). Family planning and family vision in mothers after diagnosis of a child with autism spectrum disorder. *Autism*, 20(5), 605-615. Doi: 10.1177/1362361315602134
- Nealy, C. E., O'Hare, L., Powers, J. D. ve Swick, D. C. (2012) The impact of autism spectrum disorders on the family: A qualitative study of mothers' perspectives. *Journal of Family Social Work*, 15(3), 187-201. Doi: 10.1080/10522158.2012.675624
- Nordness, P. D., Leader-Janssen, E. M., Swain, K. D. ve Reeves, D. A. (2022). Factors influential to teacher candidates' decision to pursue special education careers. *Journal of Education and Learning*, 11(5), 55-63. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1353013>
- O'Brien, K. M., Regan, K., Coogle, C. G., Ottley, J. R. ve Nagro, S. A. (2021). Impact of ecoaching with video-based reflection on special education teacher candidates' instructional skills. *Teacher Education and Special Education*, 44(2), 160-182. Doi: 10.1177/0888406420964732
- Özdemir, O. (2018). Ailelerin danışmanlık, rehberlik ve eğitim gereksinimlerinin karışılması. A. Cavkaytar, (Ed.), *Özel eğitimde aile eğitimi* içinde (147-186). Ankara: Vize Akademi.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018, 7 Temmuz). *Resmi Gazete* (Sayı:30471). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm>
- Özenç-Uçak, N. ve Ünal, Y. (2015). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğrencilerinin akademik sahtekârlık ve intihal konusundaki görüşleri. Umut Al ve Zehra Taşkın, (Ed.), *Prof. Dr. İrfan Çakın'a Armağan* içinde (251-264). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. <http://bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/32-Uçak-Ünal-251-264.pdf>
- Öztürk, H., Şahin, V. ve Vuran, S. (2022). Özel gereksinimli çocuklarla ilk karşılaşma ve özel eğitim öğretmen adaylarının eğitimcilik deneyimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 23(3), 595-612. Doi: 10.21565/oezegitimdergisi.865603
- Patton, M. Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation* (No. 4). CA: Sage.
- Rimm, S. (1996). *How to parent so children will learn*. CA: Crown Books.
- Sakarya, A. (2011). *Zihinsel engelli çocuklar için moodle ortamında bir uzaktan eğitim sisteminin geliştirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sarı, H., Atbaşı, Z. ve Çitil, M. (2017). Öğretmenlerin aile eğitimi konusundaki yeterliliklerinin belirlenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 668-684.

- <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefad/issue/59420/853409>
- Sivrikaya, T. ve Yıkmaş, A. (2016). Özel eğitim sınıflarında görev yapan özel eğitim mezunu olan ve olmayan öğretmenlerin öğretim süreciyle ilgili gereksinimleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1984-2001. <https://dergipark.org.tr/en/pub/aibuefd/issue/28550/304607>
- Szocik, K., O'Brien, K. M., Nagro, S. A. ve Gerry, M. A. (2024). Early childhood special education teacher candidates' field experiences: a systematic review. *Topics in Early Childhood Special Education*, 44(2), 152-166. Doi: 10.1177/02711214231225898
- Şahin, Ç. ve Altınay, Y. B. (2009). İlköğretim 1. kademedeki öğrencilerin düşünme becerilerini ve yaratıcılıklarını geliştirmek amacıyla aktif araştırmacı olarak araştırma tekniklerini kullanma becerilerinin değerlendirilmesi. EAB (Ed.) *The First International Congress of Educational Research Congress Programme&Abstracts of Presentations* içinde (107). Çanakkale: 18 Mart Üniversitesi.
- https://drive.google.com/file/d/1nh_K2iMaIrJh4U4GLKPQcECxjbZkDt24/view
- Şahin, S., Işıtan, S. ve Gündüz, S. (2015). Özel gereksinimli çocuklar ve aileleri. N. Baykoç, (Ed.), *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim* içinde (105-157). Ankara: Eğiten Kitap.
- Şimşek, H. (2009). Methodical problem in the researches of educational history. *Journal of Faculty of Educational Sciences*, 42(1), 33-51. Doi: 10.1501/Egifak_0000001136
- Varol, N. (2006). *Aile eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Varol, N. (2011). *Beceri öğretimi ve öz bakım becerilerinin kazandırılması* (5. baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Vural-Batık, M. ve Bayrakdar, U. (2017). Özel eğitim öğretmen adaylarının bakışıyla sınıf içi aile eğitimi ve rehberliği uygulamaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 54(10), 778-785. <https://research.ebsco.com/c/ylm4lv/vi-ewer/pdf/7xuoko6knf>
- Weiss, M. P., Szocik, K., McKenney, N., Baulier, K. ve Shaheen, T. (2025). Special education teacher candidate identity development: a descriptive study. *Teacher Education and Special Education*, 48(1), 46-64. Doi: 10.1177/08884064241303421
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin.
- Yükseköğretim Kurumu. (2018). *Özel eğitim öğretmenliği lisans programı*. https://eski.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Ogretmen-Yetistirme/ozel_egitim.pdf